

ดอกบัวในเปลวเพลิง: แนวทางการสร้างสันติภาพท่ามกลางเปลวสงคราม ของ ดิช นัท อันห์ ภิกษุเซนแห่งเวียดนาม

สรณีย์ สายศร^{*}

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างสันติภาพในพระชนมของดิช นัท อันห์ ภิกษุในพระพุทธศาสนานิกายเซน แห่งประเทศเวียดนาม ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ดิช นัท อันห์ ได้นำเสนอขั้นตอนไว้ 3 ประการ คือ 1) เริ่มต้นจากการสร้างสันติภาพภายในจิตใจด้วยการฝึกเจริญสติในทุกอิริยาบถ 2) เมื่อเกิดความรู้สึกทางลบ ให้ปฏิบัติภาวนาเพื่อเปลี่ยนแปลงและเยียวยาจิตใจ และหล่อเลี้ยงเมล็ดพันธุ์ที่งอกงามในจิตใจ และ 3) เมื่อเกิดสันติภาพภายในจิตใจแล้ว ให้รื้อฟื้นไปสู่การสร้างสันติภาพในวิถีชีวิตและสังคมภายนอกด้วยสันติวิธีและการมีปัญญาเห็นสังขาร “ปัจจุภาวะ”

นอกจากนี้ แนวทางการสร้างสันติภาพที่วิเคราะห์จากกิจกรรมและการทำงานเพื่อสันติภาพของดิช นัท อันห์ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันพบว่า ดิช นัท อันห์ ให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาความรุนแรงเชิงโครงสร้าง ด้วยการทำงานด้านพัฒนาสังคม และการช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม รวมไปถึงการนำพระพุทธศาสนาประยุกต์เข้ากับวิถีชีวิตและการทำงานเพื่อสังคม รวมทั้งการแก้ปัญหาความรุนแรงทางตรง โดยการ

^{*} อาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ติดต่อได้ที่: savika_nan@hotmail.com

รณรงค์เพื่อต่อต้านสงครามและความรุนแรงในรูปแบบต่างๆ ผ่านทางการเขียนและพิมพ์หนังสือ รวมทั้งการแสดงปาฐกถาเพื่อสันติภาพต่อนานาชาติ รวมไปถึงการให้ความสำคัญกับการสร้างสันติภาพภายในจิตใจและการสร้างชุมชนแห่งสันติภาพด้วยการอบรมภาวนาตามแนวทางของหมู่บ้านพลัมในปัจจุบัน ซึ่งแนวทางการสร้างสันติภาพของดิช นัท ฮันห์ ได้ทำการประยุกต์และบูรณาการแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเข้ากับศาสตร์ร่วมสมัย โดยเฉพาะหลักการของสันติวิธี รวมไปถึงแนวคิดหรืออิทธิพลจากปัจจัยอื่นๆ ได้อย่างกลมกลืนและมีประสิทธิภาพ จนกระทั่งเกิดเป็นแนวคิดและแนวปฏิบัติเพื่อการสร้างสันติภาพที่เป็นเอกลักษณ์ตามแนวทางของ “พระพุทธศาสนาเพื่อสังคม” เพื่อให้สนองตอบต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมยุคปัจจุบัน

คำสำคัญ: สันติภาพ; ดิช นัท ฮันห์; เซน; พุทธศาสนาในเวียดนาม

Lotus in the Sea of Fire: The Ways of Peace-making in the View of Thich Nhat Hanh, a Vietnamese Zen Buddhist Monk

Soranee Saisorn^{*}

Abstract

This article aims to study the ways of peace-making in the view of Thich Nhat Hanh, a Vietnamese Zen Buddhist Monk. The study found that Thich Nhat Hanh proposes three steps to peace-making: (1) creating inner peace by being mindful in all activities; (2) practicing meditation to make changes in life whilst healing one's mind so as to cultivate seed of goodness in it whenever pessimistic feelings arise; and (3) once the inner peace has been attained, applying it in daily life as well as to society as a whole; having completed all the three steps, one will inevitably be enlightened with the wisdom called "Inter-being States".

In addition, when analyzing Thich Nhat Hanh's past and present activities as well as his work in peace-making, it was found that he highly values approaching problems of structural violence by promoting social development and humanitarian support together with applying Buddhism in to

^{*} Lecturer in Department of Philosophy and Religion, Faculty of Humanities, Kasetsart University, e-mail: savika_nan@hotmail.com

one's life as well as the society one lives in. At the same time, Thich Nhat Hanh has tried to find a solution to the violence that directly impacts the community by engaging in campaigns against war and other forms of violence through writing and publishing, through speaking at international peace forums, and through building inner peace and peaceful communities by offering training courses in mindful meditation as is done in the Plum Village.

Thich Nhat Hanh has efficiently applied and integrated both Theravada and Mahayana Buddhism concepts with contemporary science, particularly peace-making methods, as well as with many other forces and influences to create a distinctive approach to thought and practice for peace in society termed "Socially Engaged Buddhism" to support the life of each individual in the present era.

Keywords: peace; Thich Nhat Hanh; Zen; Buddhism in Vietnam

1. บทนำ

สาระของสันติภาพ มิได้เป็นเพียงภาวะที่ปราศจากสงคราม แต่ยังรวมถึง การปฏิบัติที่ไม่รุนแรง การมีคุณภาพชีวิตที่ดี การมีส่วนร่วมทางสังคมอย่างเท่าเทียม การเคารพในสิทธิมนุษยชน การดำรงอยู่กับธรรมชาติอย่างสมดุล และการมีวิถีชีวิตที่สงบสุข ดังคำกล่าวของ โคทม อารียา (2530, น. 296-297) ที่ว่า

สันติภาพมีความหมายที่กว้าง มิใช่การปลอดสงครามอย่างเดียว หากหมายรวมถึงการปลดปล่อยความรุนแรงทางกายภาพและทางโครงสร้างด้วย สันติภาพ คือ สภาวะสังคมอันเป็นอุดมคติ ซึ่งมนุษย์ไม่กระทำความรุนแรงต่อตนเอง ต่อเพื่อนมนุษย์ ต่อสิ่งมีชีวิตและต่อธรรมชาติแวดล้อม สันติภาพ เป็นทั้งเป้าหมาย (goal) ตัวบ่งชี้สภาพปัญหา (indicator) และกระบวนการแก้ไขความขัดแย้ง (process)

ซึ่งสันติภาพนั้น มีปรากฏทั้งภายในและภายนอก โดยสันติภาพภายใน (internal peace) เป็นเรื่องของจิตใจ คือสภาวะที่ไม่มีความขัดแย้งในตัวเอง หรือเป็นผู้มีจิตใจสุขสงบ (peace of mind) (ประชุมสุข อาชาวำรุง, 2530, น. 115-116) หรือในทางพระพุทธศาสนา คือ จิตใจที่สามารถรู้เท่าทันและเอาชนะกิเลส คือ ความโลภ โกรธ หลง อันเป็นรากเหง้าแห่งความเห็นแก่ตัว ความขัดแย้ง การทำลายล้าง และความทุกข์ได้ รวมทั้งสันติภาพภายนอก (External Peace) ซึ่งก็คือการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเข้าใจ และไม่เบียดเบียน ซึ่งสันติภาพภายนอกจะเกิดขึ้นได้ก็ต้องอาศัยสันติภาพภายในใจเป็นพื้นฐานสำคัญ (พระธรรมปิฎก, 2538, น. 22)

ดังนั้น สันติภาพจึงมิใช่เป็นเพียงการกระทำให้มนุษย์หยุดรบกันเท่านั้น แต่สงครามและสันติภาพเป็นปัญหาที่ซับซ้อนและเกี่ยวกับสภาวะการณ์ต่างๆ ของชีวิตท่ามกลางปัญหาอื่นๆ มากมายที่กดดันมนุษย์อยู่ เช่น สภาวะเศรษฐกิจ ปัญหาความอดอยาก การต่อสู้แย่งชิงอำนาจทางการเมือง ซึ่งสิ่งเหล่านี้หากไม่ได้รับการแก้ไขและปล่อยให้คงอยู่ต่อไป ก็จะทำให้เปลี่ยนภาวะของสันติภาพกลับไปสู่สงครามอีก (สายสวาท ปัจฉิวิทย์, 2549, น. 1) ดังนั้น ปัญหาสำคัญ ก็คือ จะมีวิธีการใดที่จะสร้างสรรค์ภาวะ

แห่งสันติภาพให้เกิดขึ้นและดำรงอยู่ได้อย่างแท้จริงในสภาพสังคมที่มีความซับซ้อนและยังเต็มไปด้วยความขัดแย้งและความรุนแรงในหลายๆ พื้นที่ของโลกเช่นในปัจจุบัน

มีนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาหลายคนให้ความสนใจและหยิบยกประเด็นเรื่องสันติภาพมากล่าวถึง รวมทั้งนำมาปฏิบัติเพื่อหวังสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นแก่ผู้คนและสังคม หนึ่งในนั้น คือ พระภิกษุภิกษุณีชาวเวียดนามผู้หนึ่ง นามว่า ท่าน ดิซ นัท ฮันห์ (Thich Nhat Hanh) ผู้ซึ่งมีความเชื่อมั่นว่าด้วยสติปัญญาและความเมตตาตนเองที่จะน้อมนำสันติภาพหรือสันติสุขกลับคืนมาสู่จิตใจผู้คนและโลกได้

บทความเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างสันติภาพในทศวรรษของดิซ นัท ฮันห์ ผู้ซึ่งเป็นบุคคลหนึ่งทำงานเพื่อสันติภาพโดยอาศัยแนวทางสันติวิธีผสมผสานกับหลักคิดและหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนามาเป็นระยะเวลายาวนานทั้งในและนอกประเทศเวียดนาม โดยจะทำการศึกษาถึงหลักการและแนวทางในการสร้างสันติภาพของท่าน โดยวิเคราะห์ผ่านประวัติการทำงานด้านสันติภาพ คำสอนและปาฐกถาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสันติภาพ เพื่อนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นรูปแบบของแนวทางการสร้างสันติภาพที่มีความเป็นสากลและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในโอกาสอื่นๆ ได้ตามความเหมาะสม

สำหรับงานวิจัยภาษาไทยที่เกี่ยวข้องกับดิซ นัท ฮันห์นั้น ผู้เขียนพบว่า ยังไม่มีเล่มใดที่มีประเด็นศึกษาเรื่องแนวคิดหรือแนวทางการสร้างสันติภาพของท่านโดยตรง มีเพียงงานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องในบางประเด็นที่ผู้เขียนสามารถนำมาศึกษาเพิ่มเติมได้ ได้แก่ ดุษฎีนิพนธ์เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์การตีความหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของดิซ นัท ฮันห์” ของ หิมพรรณ รักแตงาม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (พ.ศ.2550) และ วิทยานิพนธ์ เรื่อง “การวิเคราะห์การเจริญสติตามแนวทางของดิซ นัท ฮันห์” โดย ศิษยายุวัฒน์ สวัสดิ์ลือ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (พ.ศ.2551) ซึ่งงานวิจัยทั้งสองเรื่องเน้นไปที่บทบาททางด้านธรรมอาจารย์ หรืออาจารย์ทางธรรมและผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาของดิซ นัท ฮันห์ ซึ่งมีจุดเน้นที่แตกต่างจากบทความเรื่องนี้ที่เน้นในด้านการสร้างสันติภาพและบทบาทเชิงสังคมของดิซ นัท ฮันห์

สำหรับงานวิจัยหรือบทความทางวิชาการภาษาอังกฤษที่เกี่ยวกับทศวรรษเรื่องสันติภาพของดิซ นัท ฮันห์ นั้น มีปรากฏบางแง่มุมในงานวิจัย เรื่อง “Thich Nhat

Hanh” โดย John Powers (2016) ซึ่งศึกษาในเชิงบทบาทผู้นำทางจิตวิญญาณชาวพุทธของติช นัท ฮันห์ โดยเน้นไปที่การประยุกต์และผสมผสานการฝึกสติในการดำเนินชีวิตประจำวัน รวมไปถึงการสร้างสันติภาพ ซึ่งเป็นแนวทางที่เรียกว่า “Engaged Buddhism” เพื่อช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้คนและสังคม นอกจากนี้ในบทความเรื่อง “Freedom in the Name of Peace: The Story of Thich Nhat Hanh” โดย Chaisea Cooley (2011) ได้ศึกษาประวัติชีวิต ความคิด และการทำงานของติช นัท ฮันห์ ในช่วงสงครามเวียดนาม โดยเฉพาะพระสงฆ์ที่มีต่อสงคราม ความรุนแรง ความไม่เป็นธรรม และสันติภาพ เป็นต้น ซึ่งจากผลงานวิชาการทั้ง 2 เรื่องนี้ ได้อธิบายถึงบทบาทในการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและผู้ขับเคลื่อนเชิงสังคมและสันติภาพในประเด็นคล้ายกัน แต่จะอธิบายข้อมูลของเหตุการณ์ในภาพรวม ไม่ได้วิเคราะห์รูปแบบหรือแนวทางการสร้างสันติภาพอย่างเป็นระบบหรือขั้นตอน ซึ่งในประเด็นนี้เองที่ผู้เขียนจะศึกษาและเรียบเรียงขึ้นในบทความชิ้นนี้

ติช นัท ฮันห์ เป็นชื่อที่ผู้คนส่วนใหญ่รู้จักในฐานะอาจารย์สอนการเจริญสติภาวนา นักเขียน และนักต่อสู้เพื่อสันติภาพของเวียดนาม ที่ได้รับการเสนอชื่อโดยมาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ (Martin Luther King, Jr.) เพื่อรับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพในพ.ศ.2510 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ยุทธการเวียดนามกำลังอยู่ในวิกฤตเนื่องจากสงครามกลางเมืองอันเป็นเหตุจากความขัดแย้งทางการเมืองและศาสนา

กล่าวกันว่า คำสอนของติช นัท ฮันห์ นำพาความสงบเย็นและความรักมาสู่จิตใจของผู้คนนับล้าน ซึ่งคำสอนหรือแนวทางปฏิบัติของท่านมิได้ก่อเกิดจากการนั่งภาวนาในป่าอันสงบสงัดเท่านั้น หากแต่เกิดจากการเรียนรู้จากความทุกข์ทรมานกลางสงครามเวียดนามอันยาวนาน ซึ่งส่งผลให้ท่านต้องสูญเสียญาติมิตร ลูกศิษย์ และเพื่อนร่วมชาติเป็นจำนวนมาก ในความสูญเสียครั้งนั้น ท่ามกลางการตอบโต้ด้วยความอาฆาตพยาบาทของผู้คน ท่านกลับเรียกร้องการให้อภัยและสร้างความเข้าใจในความเป็นมนุษย์ ขณะเดียวกันก็อุทิศตัวเพื่อนำสันติภาพกลับคืนมาด้วยสันติวิธีในรูปแบบต่างๆ ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักพุทธธรรม โดยเน้นว่าการเจริญสติเพื่อพัฒนาคุณธรรมภายในคือที่มาสำคัญในการสร้างสันติภาพอย่างยั่งยืนให้แก่สังคมและโลก ดังคำกล่าวที่ว่า

ผู้คนในขบวนการสันติภาพมีสันติภาพภายในตนเองหรือไม่ เพราะปราศจากซึ่งสันติภาพภายในแล้ว เราย่อมไม่สามารถทำสิ่งใดเพื่อสันติภาพได้เลย...ขบวนการสันติภาพในปัจจุบันเต็มไปด้วยความโกรธและความเกลียด หนทางที่เราคาดหวังจากขบวนการสันติภาพนั้นไม่ควรเต็มไปด้วยความโกรธเกลียด การอยู่อย่างสันติและการกระทำอย่างสันติย่อมเป็นมรรคอันสดใสอย่างใหม่ซึ่งจะขาดเสียมิได้...ในความหมายประการแรกนั้น งานสันติภาพ คือ จงเป็นสันติเสียเอง

(ดิช นัท ฮันห์, 2537, น. 80-81)

นอกจากนี้ แนวทางการสร้างสันติภาพของดิช นัท ฮันห์ ยังเป็นแนวทางที่มีการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งธรรมเนียมปฏิบัติเข้ากับสังคมร่วมสมัย โดยผ่านการเผยแผ่ด้วยวิธีการที่มีความหลากหลายอันเป็นเอกลักษณ์แต่แฝงไว้ซึ่งความเรียบง่ายตามวิถีแห่งพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งมีการประยุกต์และตีความให้สอดคล้องกับปัญหาและสังคมปัจจุบัน ในขณะเดียวกันคำสอนและวิธีการของท่านก็มีความเป็นสากล เข้าใจง่าย และมีความงดงามในศิลปะการถ่ายทอด ซึ่งส่งผลให้ฆราวาสวันตกจำนวนมากสนใจศึกษาคำสอนและแนวทางการปฏิบัติของท่าน

ดิช นัท ฮันห์ ถือว่าเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงระดับโลก ในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณชาวพุทธและผู้นำในการรณรงค์เรื่องสันติภาพท่านหนึ่งที่มีความสำคัญและเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง ดังจะได้อธิบายต่อไป

2. ประวัติและความเป็นมาในการทำงานด้านสันติภาพของดิช นัท ฮันห์

ดิช นัท ฮันห์ เติบโตมาในช่วงเวลาที่เวียดนามต้องเผชิญสถานการณ์ของสงครามและความขัดแย้งอย่างต่อเนื่องและยาวนานหลายครั้ง ท่านถือกำเนิดใน พ.ศ.

2469 ที่ตอนกลางของประเทศเวียดนาม ซึ่งตอนนั้นฝรั่งเศสได้ปกครองเวียดนามแล้วถึง 43 ปี (ตั้งแต่ พ.ศ.2427) เป็นช่วงเวลาที่พระพุทธศาสนาถูกบีบคั้นมากจากประเทศเจ้าอาณานิคม แต่ชาวเวียดนามก็ได้สยบยอม รวมทั้งมีบรรยากาศแห่งความต้องการเป็นอิสระภาพ มีความตื่นตัวในเรื่องชาตินิยมและเอกลักษณ์ของประเทศอย่างมาก ชาวเวียดนามแสดงเจตจำนงอย่างชัดเจนในการต้องการปฏิวัติให้หลุดออกจากการถูกรบงำโดยประเทศฝรั่งเศสและศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก เนื่องจากชาวเวียดนามส่วนใหญ่ถือว่า พระพุทธศาสนาเป็นเอกลักษณ์สำคัญประการหนึ่งของประเทศเวียดนาม

ด้วยเหตุที่โลกภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ.2482-2488) อยู่ในสภาวะสงครามเย็น (พ.ศ.2488-2534) ซึ่งเป็นการต่อสู้ทางลัทธิการเมืองที่แตกต่างกันระหว่างค่ายโลกเสรีประชาธิปไตย กับค่ายโลกคอมมิวนิสต์ เวียดนามกลายเป็นสนามรบของสงครามตัวแทนระหว่างทั้งสองฝ่าย โดยเกิดการต่อสู้ระหว่างเวียดนามที่ถูกแบ่งเป็นเวียดนามเหนือสังกัดค่ายโลกคอมมิวนิสต์และเวียดนามใต้สังกัดค่ายโลกเสรี และความแบ่งแยกครั้งนี้จึงเป็นที่มาสำคัญของความขัดแย้งและความรุนแรง รวมทั้งสงครามกลางเมืองอันนำมาซึ่งความสูญเสียครั้งใหญ่ของเวียดนาม โดยสหรัฐอเมริกาประเทศผู้นำโลกเสรีส่งกำลังทหารไปรบในเวียดนามโดยตรงและสนับสนุนเวียดนามใต้ เพื่อทำสงครามกับเวียดกงหรือเวียดนามเหนือ ทำให้เกิดสงครามเวียดนามขึ้นใน พ.ศ. 2508-2518 ส่งผลให้ชาวเวียดนามต้องสูญเสียทั้งชีวิต ทรัพย์สิน และความสงบสุขอย่างมหาศาล จนกระทั่งเวียดนามเหนือได้รับชัยชนะและรวมประเทศเวียดนามเป็นหนึ่งเดียวกันภายใต้การปกครองของพรรคคอมมิวนิสต์ใน พ.ศ.2519 (เหวียน คัก เวียน, 2522, น. 259-317)

ก่อนหน้าที่จะเกิดสงครามเวียดนามนั้น สภาพทางสังคมและการเมืองของเวียดนามค่อนข้างมีบรรยากาศที่ตึงเครียด เนื่องจากรัฐบาลของประธานาธิบดีโง ดินห์ เดียม ของเวียดนามใต้ ซึ่งนับถือคริสต์ศาสนานิกายคาทอลิกอย่างเคร่งครัดมากได้มีนโยบายและการกระทำหลายสิ่งหลายอย่างที่เป็นการลิดรอนสิทธิของชาวพุทธในเวียดนาม อันนำไปสู่เหตุการณ์การต่อต้านรัฐบาลของชาวพุทธเวียดนามและ

เกิดการสูญเสียจากการปราบปรามผู้ต่อต้านอย่างรุนแรงของรัฐบาลเวียดนามในขณะนั้น (ภิกษุณีเจิงคอม, 2541, น. 54-70)

ในช่วงเกิดวิกฤติกับชาวพุทธในขณะนั้น ดิซ นัท ฮันท์ ยังศึกษาอยู่ที่ประเทศสหรัฐอเมริกา และสอนหนังสือที่มหาวิทยาลัยโคลัมเบียในนิวยอร์ก ซึ่งท่านได้รับรู้และคอยประสานงานกับกลุ่มชาวพุทธในเวียดนามเพื่อช่วยเหลือในไหวอยู่ในประเทศตะวันตก โดยรายงานการละเมิดสิทธิมนุษยชนในเวียดนามดังกล่าวเสนอต่อสหประชาชาติรวมทั้งร่วมต่อสู้ด้วยสันติวิธีโดยการอดอาหารและทำการภาวนา เป็นต้น

หลังจากที่ดิซ นัท ฮันท์ กลับจากสหรัฐอเมริกา ในเดือนธันวาคม พ.ศ.2506 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เวียดนามกำลังอยู่ในภาวะวิกฤติอันเนื่องมาจากสงครามกลางเมือง ซึ่งเป็นเหตุจากความขัดแย้งทางการเมืองและศาสนานั้น ดิซ นัท ฮันท์ พยายามดำเนินการช่วยเหลือชาวเวียดนามที่ได้รับผลกระทบจากสงคราม โดยการตั้ง “โรงเรียนเยาวชนเพื่อการบริการสังคม” (The School of Youth for Social Service) เพื่ออบรมเยาวชน นักบวชและฆราวาสที่ต้องการทำงานเพื่อสังคม ออกช่วยเหลือชาวบ้านตามหมู่บ้านต่างๆ ในด้านการศึกษา สุขอนามัย สร้างที่พัก เป็นต้น ดิซ นัท ฮันท์ ใช้เวลาในช่วงสุดสัปดาห์ที่หมู่บ้านต่างๆ เวลาที่เหลือนอกจากนั้นท่านจะสอนหนังสือและเขียนหนังสือที่สถาบันพุทธศาสน์ชั้นสูงที่ท่านร่วมก่อตั้งในไซ่ง่อน

ในช่วงเวลาดังกล่าวท่านเริ่มตระหนักว่าต้องมีการเปลี่ยนแปลงวิธีการการต่อสู้เพื่อสันติภาพ เพื่อแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ คือหยุดการสนับสนุนสงคราม ท่านจึงเปลี่ยนแนวการทำงาน จากการพยายามฟื้นฟูบูรณะประเทศในแง่ของการทำงานเชิงพัฒนาและเยียวยาสังคมในเวียดนาม มาเป็นการต่อต้านสงครามและมุ่งเน้นสันติภาพ โดยปลุกจิตสำนึกต่อคนทั่วโลก (หิมพรรณ รักแตงาม, 2550, น. 141) โดยท่านคิดว่าการยุติสงครามจำเป็นที่จะต้องยุติการแทรกแซงจากภายนอก นั่นคือสหรัฐอเมริกา ดังนั้นท่านจึงเดินทางไปประเทศสหรัฐอเมริกา เพื่อแสดงปาฐกถาต่อชาวอเมริกัน รวมทั้งเข้าพบวุฒิสมาชิกและนักบวชอเมริกัน เพื่ออธิบายให้ชาวอเมริกันเข้าใจสภาพที่เกิดขึ้นในประเทศเวียดนาม และขอความสนับสนุนเพื่อให้รัฐบาลสหรัฐอเมริกายุติการเข้าร่วมสงครามเวียดนาม รวมทั้งเรียกร้องสันติภาพให้เวียดนามด้วย นับแต่นั้นท่านจึงถูกสั่งห้ามเข้าประเทศเวียดนาม จนกระทั่งเมื่อทุกอย่างสงบใน พ.ศ.2548

ท่านจึงได้เดินทางกลับมาตุภูมิเป็นครั้งแรกในระยะเวลา 39 ปี (พ.ศ.2509-2548) ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าว ดิษ นัท ฮันท์ ได้สร้างชุมชนแห่งการเจริญสติ คือ หมู่บ้านพลัม (Plum Village) เป็นสถานที่สำหรับพุทธบริษัท 4 ประกอบด้วยวัดสำหรับภิกษุและภิกษุณี และสถานที่อบรมภวนาสำหรับอุบาสกและอุบาสิกาที่ประเทศฝรั่งเศสและสหรัฐอเมริกา (หิมพรรณ รักแตงาม, 2550, น. 1) และอีกหลายประเทศในปัจจุบัน รวมทั้งประเทศไทยด้วย ในเวลาที่ท่านลี้ภัยอยู่ในประเทศฝรั่งเศส ท่านยังคงทำงานเพื่อสันติภาพและช่วยเหลือผู้ลี้ภัยชาวเวียดนามอย่างต่อเนื่อง (ศรีณยู นกแก้ว, 2553, น. 33) และสืบต่ออุดมการณ์ในการสร้างสรรค์สันติภาพนี้จนถึงปัจจุบัน

สำหรับความเป็นมาในการทำงานด้านสันติภาพของดิษ นัท ฮันท์ นั้น นอกจากจะมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับประสบการณ์ในชีวิตของท่านและสถานการณ์ทางการเมืองและสังคมในเวียดนามขณะนั้นแล้ว แนวคิดทางพระพุทธศาสนาในมิติที่สัมพันธ์กับสังคม หรือ “พระพุทธศาสนาเพื่อสังคม” (Engaged Buddhism) ก็ถือเป็นอุดมการณ์ที่ผลักดันให้ ดิษ นัท ฮันท์ ขับเคลื่อนการทำงานเพื่อสังคมและสันติภาพให้แสดงออกมาอย่างเป็นรูปธรรมโดยไม่แบ่งแยกระหว่างพระพุทธศาสนากับการใช้ชีวิตและการทำงานเพื่อสังคม ซึ่งแนวคิดนี้ถือเป็นเอกลักษณ์หนึ่งที่สำคัญยิ่งต่อการทำงานเพื่อสันติภาพของท่าน

3. แนวคิดเรื่องสันติภาพ: การนิยามความหมาย ท่ามกลางเปลวสงคราม

สำหรับความหมายของคำว่า “สันติภาพ” ในทรรศนะของดิษ นัท ฮันท์ นั้น ท่านมิได้นิยามความหมายไว้ตรงๆ แบบเชิงวิชาการ แต่ท่านจะกล่าวถึงเรื่องสันติภาพในการบรรยายหรือแสดงปาฐกถาธรรม ในการเขียนหนังสือหรือบทความ รวมทั้งในการทำงานเพื่อสร้างสันติภาพทั้งในเวียดนามและภายนอกเวียดนาม รวมไปถึงลักษณะของสันติภาวะที่พบเห็นได้จากวิถีชีวิตของท่านและสังคมของหมู่บ้านพลัม เป็นต้น

จากการศึกษาถึงทฤษฎีเกี่ยวกับสันติภาพของดิช นัท ฮันห์ พบว่า ท่านมีการกล่าวถึงลักษณะของสันติภาพไว้ ซึ่งผู้เขียนสามารถสรุป วิเคราะห์ และจัดประเภทได้ ดังนี้

ก) สันติภาพแบบทวิลักษณะ (แบ่งในเชิงคุณภาพ) อธิบายได้เป็น

(1) สันติภาพเชิงลบ (Negative Peace) คือ สันติภาพที่ปราศจากสงคราม ความรุนแรง และความขัดแย้งที่นำไปสู่ความรุนแรงและการทำลายล้าง

(2) สันติภาพเชิงบวก (Positive Peace) คือ สันติภาพที่สังคมมีความสงบสุข สันติและขึ้นบาน ผู้คนมีวิถีชีวิตที่มีความเคารพ อ่อนน้อม และไม่เบียดเบียนต่อชีวิตอื่นและธรรมชาติ รวมทั้งมีความยุติธรรมในสังคมและมีความสมานฉันท์ที่ไม่แบ่งแยกด้วยความรักและเข้าใจซึ่งกันและกันของผู้คน

ข) สันติภาพแบบทวิภาวะ (แบ่งในเชิงสภาวะ) อธิบายได้ดังนี้

(1) สันติภาพภายใน (Internal Peace) คือ สภาวะของจิตใจที่มีความสงบสุข เยือกเย็น รื่นเริงอยู่กับปัจจุบัน ใช้ชีวิตอย่างมีสติ ไม่ถูกครอบงำด้วยอารมณ์ขุ่นมัวต่าง ๆ เช่น ความโกรธ ความทะยานอยาก ความฟุ้งซ่าน เป็นต้น รวมทั้งมีความรักและความเข้าใจ ซึ่งเป็นรากฐานของการนำสันติภาพมาสู่สังคมภายนอก

(2) สันติภาพภายนอก (External Peace) คือ สภาวะที่ปราศจากสงคราม ความรุนแรง และความขัดแย้งที่นำไปสู่ความรุนแรงและการทำลายล้าง และเป็นสภาวะที่สังคมมีความสงบสุข สันติและขึ้นบาน ผู้คนมีวิถีชีวิตที่มีความเคารพ อ่อนน้อม และไม่เบียดเบียนต่อชีวิตอื่นและธรรมชาติ รวมทั้งมีความยุติธรรมในสังคมและมีความสมานฉันท์ที่ไม่แบ่งแยกด้วยความรักและเข้าใจซึ่งกันและกันของผู้คน

แต่ทั้งนี้ การแบ่งนิยามของสันติภาพแบบแยกย่อยทั้ง 4 ประการ เป็นเพียงการอธิบายให้เห็นทฤษฎีที่ชัดเจนโดยผู้เขียน ซึ่งแท้จริงแล้ว ในทฤษฎีของดิช นัท ฮันห์ ความหมายของสันติภาพทั้ง 4 ลักษณะ ไม่สามารถแบ่งแยกออกจากกันได้ และล้วนเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้แกกันและกัน กล่าวคือ สันติภาพทั้งในเชิงลบและเชิงบวก ล้วนเกื้อหนุนกัน เช่น ความสงบสุขย่อมมีไม่ได้ถ้าปราศจากความสงบและความรุนแรง หรือ สันติภาพภายนอกที่ปรารถนาก็ย่อมมีไม่ได้อย่างแท้จริง ถ้าผู้คนในสังคมยังขาด

ซึ่งสันติภาวะภายในจิตใจ หรือในขณะเดียวกัน ถ้าสังคมภายนอกมีแต่ความขัดแย้ง และความรุนแรง การรักษาสันติภาวะในจิตใจก็เป็นไปได้อย่างยากลำบาก เป็นต้น

4. ดอกบัวในเปลวเพลิง: ขั้นตอนการสร้างสันติภาพ ของดิช นัท ฮันห์

ดิช นัท ฮันห์ ได้แสดงหลักการในการสร้างสันติภาพไว้ในหลายวาระและหลายรูปแบบ และโดยส่วนมากจะมีการนำมากล่าวถึงในหนังสือหรืองานเขียนของท่านหลายเรื่อง ไม่ว่าจะเป็น “สันติภาพทุกอย่างก้าว หรือ Peace in Every Step”, “เธอคือศานติ หรือ Being Peace”, “ศานติในเรือนใจ หรือ Touching Peace” และ “Keeping the Peace” เป็นต้น ซึ่งจากการศึกษาทฤษฎีของท่าน ทำให้ผู้เขียนสามารถสรุปหลักการในการสร้างสันติภาพของดิช นัท ฮันห์ ออกเป็น 3 ขั้นตอนที่มีความเชื่อมโยงกัน โดยขั้นตอนที่ 1 เป็นเรื่องของการสร้างสันติภาพภายในใจ โดยเน้นการฝึกปฏิบัติเจริญสติในทุกอิริยาบถเพื่อให้เกิดความสงบสุขในจิตใจ ส่วนขั้นตอนที่ 2 เป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงและเยียวยาจิตใจที่มีความทุกข์ทรมานจากความรู้สึกลบ และขั้นตอนที่ 3 เป็นเรื่องการน้อมนำเอาสันติภาพที่มีภายในออกมาสู่การใช้ชีวิตและสังคมภายนอก รวมไปถึงการสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นได้อย่างแท้จริงในโลกปัจจุบันเพื่อหยุดยั้งสงคราม ความขัดแย้ง และความรุนแรง ซึ่งในขั้นตอน 1 และ 2 นั้น ก็คือ การสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในตนเอง หรือ “Peace in oneself” และสำหรับหลักการในขั้นตอนที่ 3 นั้น ก็คือ การสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในสังคมและโลก หรือ “Peace in the world” นั้นเอง ซึ่งแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดโดยสังเขปดังนี้

4.1 ขั้นแรก: การปฏิบัติเจริญสติเพื่อสร้างสันติภาพภายในจิตใจ

ดิช นัท ฮันห์ เสนอให้เรากลับมาฝึกฝนและพัฒนาจิตใจของตนโดยการเจริญสติให้ตระหนักรู้อยู่กับปัจจุบันขณะในทุกอิริยาบถในชีวิตประจำวัน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติสามารถสัมผัสถึงความสงบและความสุขจากการมีสติอยู่กับปัจจุบัน และเป็นอิสระจากการคิดฟุ้งซ่านหรือกังวลกับเรื่องในอดีตหรืออนาคตซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งของความทุกข์และความไม่สงบของจิตใจ ในการปฏิบัติ ท่านได้แนะนำให้ผู้ปฏิบัติเริ่มจากการฝึกปฏิบัติโดยการหายใจอย่างมีสติในลักษณะของอานาปานสติ หรือการมีสติระลึกรู้ลมหายใจเข้า ออก เพื่อช่วยให้ผู้ปฏิบัติสงบและผ่อนคลาย สามารถดำรงสติและความรู้ตัวทั่วพร้อมไว้โดยไม่ปล่อยความรู้สึกให้ปรุงแต่งไปตามสิ่งที่มากระทบ โดยในการฝึกปฏิบัตินั้น ดิช นัท ฮันห์ แนะนำว่าสามารถปฏิบัติในที่ใดหรืออิริยาบถใดก็ได้ ขอเพียงให้ตระหนักรู้อยู่กับขณะปัจจุบันรวมทั้งทำการพิจารณาอย่างลึกซึ้งถึงคุณค่าของชีวิตและสิ่งที่กระทำอยู่ (ดิช นัท ฮันห์, 2545, น. 7-13) เพื่อให้ผู้ปฏิบัติสามารถสัมผัสกับความสิ้นบนและความสงบในตัวเองและผู้คนรอบข้างได้ หลักการในขั้นแรกนี้ ท่านมุ่งเน้นการสร้าง ความสงบให้เกิดแก่ตนเองของปัจเจกบุคคลและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและเยียวยาจิตใจต่อไป

4.2 ขั้นตอนที่ 2: การเปลี่ยนแปลงและเยียวยาจิตใจ

ดิช นัท ฮันห์ ให้ความสำคัญแก่การเปลี่ยนแปลงและเยียวยาความรู้สึกด้านลบของจิตใจ ไม่ว่าจะเป็นความรู้สึกเศร้า โกรธ หงุดหงิด หรือ กลัว เป็นต้น ซึ่งความรู้สึกเหล่านี้เป็นสาเหตุสำคัญของความขัดแย้งและความรุนแรง สำหรับวิธีการปฏิบัติที่ท่านให้ใช้การภาวนาหรือการตระหนักรู้ความรู้สึกแต่ละอย่างที่เขาเข้ามาเยือน โดยให้ผู้ปฏิบัติกลับมาสู่การหายใจอย่างมีสติ และกำหนดรู้ความรู้สึกที่เกิดขึ้นนั้น และเมื่อตระหนักรู้อย่างมีสติถึงความรู้สึกนั้นแล้ว ความรู้สึกนั้นก็สงบระงับลง จากนั้นก็ให้ผู้ปฏิบัติภาวนาเพื่อรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงนั้นและปล่อยวางความรู้สึกนั้นลงด้วยความรู้ตัวในทุกขณะ (ดิช นัท ฮันห์, 2545, น. 51-55) ซึ่งความรู้สึกในทางลบที่ ดิช นัท ฮันห์ ให้ความสำคัญเป็นพิเศษ คือ ความโกรธ เนื่องจากความโกรธจะทำให้

ผู้โกรธทุกข์ทรมานและสูญเสียการควบคุมตนเองและเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งหรือความรุนแรงอื่นๆ ได้ โดยท่านสอนให้ผู้ปฏิบัติเข้าใจว่ารากเหง้าของความโกรธที่แท้จริงมาจากภายในตัวของเราเองคือเมล็ดพันธุ์แห่งความโกรธที่มีอยู่ (อกุศลมูล) นอกจากนี้ก็ให้พิจารณาอย่างลึกซึ้งถึงเหตุปัจจัยที่ผลักดันให้ผู้อื่นกระทำไม่ดีกับเรา โดยท่านเน้นว่า การภาวนาจะช่วยให้มองสิ่งต่างๆ ได้ลึกซึ้งไปเพื่อจะได้เห็นถึงธรรมชาติหรือรากเหง้าของปัจจัย หรือ “ความเป็นเช่นนั้นเอง” ทั้งภายในตัวเราและของผู้อื่น ซึ่งการเห็นจะนำมาซึ่งความเข้าใจและความโกรธก็จะแปรเปลี่ยนไปเป็นความเข้าใจและความเมตตา และสามารถอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้อย่างสงบและเป็นสุข (ติช นัท ฮันห์, 2545, น. 57-59)

นอกจากนี้ ติช นัท ฮันห์ ยังอธิบายว่า การภาวนาหรือการเจริญสติที่ได้กล่าวมา สามารถกระทำควบคู่ไปกับการช่วยเหลือผู้อื่นและสังคมได้ นั่นคือ ผู้ปฏิบัติควรตระหนักถึงปัญหาของโลกด้วยสติ ซึ่งจะทำให้รู้ว่า ควรกระทำหรือไม่ควรกระทำสิ่งใดเมื่ออยู่ในสถานการณ์นั้นๆ เท่ากับเป็นการดำเนินกิจกรรมหรือการทำงานเพื่อสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งถือเป็นความรับผิดชอบต่อสังคมควบคู่ไปกับการพัฒนาชีวิตด้านในเป็นลำดับต่อไปนั่นเอง

4.3 ขั้นตอนที่ 3: สันติภาพทุกอย่างก้าว จากสันติภาพภายในสู่สันติภาพภายนอก

ในขั้นตอนต่อไป ติช นัท ฮันห์ ได้อธิบายถึงการนำเอาสันติภาพที่มีภายในออกมาสู่การใช้ชีวิตและสังคมภายนอก รวมไปถึงแนวทางการสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นได้อย่างแท้จริงในโลกปัจจุบันเพื่อหยุดยั้งสงคราม ความขัดแย้งและความรุนแรง ซึ่งในประเด็นนี้ท่านให้ความสำคัญกับการตระหนักและเข้าใจในสัจธรรมของ “การเป็นอยู่ระหว่างกันและกัน” หรือ “ปฏิจจภาวะ” (Interbeing) ที่อธิบายว่า สรรพสิ่งทั้งหลายในโลกนี้ล้วนมีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ไม่มีสิ่งใดที่อยู่โดดเดี่ยวโดยไม่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสิ่งอื่น ซึ่งก็คือความหมายของหลักธรรม “ปฏิจจสมุปบาท” หรือ “อิทัปปัจจตา” ในพระพุทธศาสนานั้นเอง ซึ่ง “ปฏิจจภาวะ” ที่เป็นเสมือนแกนกลาง

ของความเข้าใจที่ทำให้การสร้างสันติภาพเกิดขึ้นได้ เนื่องจากก่อให้เกิด “ปัญญาเห็นแจ้งในความไม่แบ่งแยก” นั่นคือ การมองอย่างลึกซึ้งเพื่อให้เห็นความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ระหว่างกันและกันกับบุคคลอื่นหรือสิ่งอื่น ดังนั้นเราจึงไม่ควรแบ่งแยกกันด้วยความต่างที่เห็นด้วยปัจจัยภายนอก และเราควรต้องรับผิดชอบต่อทุกสิ่งที่เกิดขึ้นรอบตัวเรา เพราะเราต่างมีความเกี่ยวข้องกันไม่มากนักน้อย (ดิช นัท ฮันห์, 2545, น. 91-92) หรือแม้แต่คนที่เราเรียกว่าเป็นศัตรู เขาก็คือมนุษย์เหมือนกับเรา และการกระทำที่ไม่ดีของเขาอาจจะเกิดจากเหตุปัจจัยต่างๆ เป็นแรงผลักดัน

สำหรับการแสดงออกเพื่อสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในสังคมหรือสันติภาพภายนอก ดิช นัท ฮันห์ ให้ความสำคัญกับทั้งสันติภาพในแง่ของความสงบสุขในชีวิตและความเป็นธรรมในสังคมซึ่งเป็นการแก้ปัญหาความรุนแรงเชิงโครงสร้างของสังคมกับสันติภาพในแง่ของการต่อต้านสงครามและความรุนแรงอันเป็นความรุนแรงทางตรงซึ่งดิช นัท ฮันห์ เสนอให้เราเจริญสติ โดยการสร้างสันติภาพในจิตใจก่อน จากนั้นจึงทำการพิจารณาถึงธรรมชาติที่แท้จริงของสงคราม และมีส่วนร่วมในการรณรงค์หรือกิจกรรมเพื่อปลูกประชาชนและสังคมให้ดีขึ้น เพื่อต่อต้านสงครามและการใช้ความรุนแรงไม่ให้เกิดขึ้นอีก โดยใช้สันติวิธี¹ ในรูปแบบต่างๆ รวมไปถึงการให้ความรู้เกี่ยวกับสันติภาพด้วย ซึ่งแนวคิดในการสร้างสันติภาพของดิช นัท ฮันห์ ทั้ง 3 ขั้นตอน คือ การสร้างสันติภาพภายใน การเปลี่ยนแปลงและเยียวยาจิตใจ และการสร้างสันติภาพภายนอกดังกล่าว สามารถนำไปประยุกต์ในการทำงานเพื่อสร้างสันติภาพท่ามกลางสถานการณ์ความขัดแย้งได้ ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนผ่านการทำงานเพื่อสันติภาพในรูปแบบต่างๆ ของดิช นัท ฮันห์

¹ สันติวิธี (Peaceful Ways) คือ แนวทางในการสร้างสันติภาพ ด้วยปฏิบัติการไว้ความรุนแรงในรูปแบบต่างๆ ที่ตั้งอยู่บนความเป็นธรรมและหลักมนุษยธรรม หรืออีกนัยหนึ่งสันติวิธี เป็นความพยายามในการแก้ไขข้อขัดแย้งโดยสันติ หรือเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสังคม เพื่อให้เกิดความชอบธรรม (พระไพศาล วิสาโล, 2550, น. 47-48)

5. เมื่อดอกบัวบาน: วิเคราะห์รูปแบบการสร้างสันติภาพ ของดิช นัท ฮันห์ ผ่านการทำงานเพื่อสันติภาพ

จากการวิเคราะห์กิจกรรมและการทำงานเพื่อสันติภาพของดิช นัท ฮันห์ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน สามารถสรุปแนวทางได้ว่า ในช่วงเริ่มต้น ก่อนที่จะมีความขัดแย้งทางการเมืองในเวียดนามจนพัฒนาไปเป็นความรุนแรงนั้น ท่านให้ความสำคัญกับการปรับปรุงพระพุทธศาสนาในเวียดนามให้ก้าวหน้าในการตอบสนองชีวิตและสังคมปัจจุบัน รวมทั้งการพัฒนาสังคมหรือแก้ “ปัญหาความรุนแรงในเชิงโครงสร้าง”² และเมื่อเกิดสงครามและเหตุการณ์ความรุนแรงขึ้น ท่านจึงให้ความสำคัญกับการแก้ไข “ปัญหาความรุนแรงทางตรง”³ ควบคู่กันไป ซึ่งสามารถวิเคราะห์ให้เห็นรูปแบบ (Model) แนวทางในการสร้างสันติภาพโดยการแก้ปัญหาความรุนแรงทั้ง 2 ประเภท อย่างเป็นรูปธรรม ดังนี้

5.1 การแก้ปัญหาความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (Structural Violence)

5.1.1 การเผยแพร่และขับเคลื่อนงานด้านพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม และการสร้างคนรุ่นใหม่เพื่อพัฒนาสังคม

² ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (Structural Violence) หมายถึง ความรุนแรงที่โครงสร้างสังคมได้กระทำต่อคนในสังคม มีผลทำให้ชีวิตของเขาถูกบั่นทอนให้ตกอยู่ในความทุกข์ทรมานทั้งทางกาย เช่น ความยากจน เจ็บป่วย และทางจิตใจ คือเกิดความหวาดหวั่น ความทุกข์ ไม่มั่นคง รู้สึกลัวว่าชีวิตขาดความปลอดภัย มีภาวะกดดันในจิตใจ ซึ่งความรุนแรงทางโครงสร้างหาคนที่เป็สาเหตุหรือผู้กระทำรุนแรงได้ไม่ชัดเจน (พระไพศาล วิสาโล, 2550, น. 24-25)

³ ความรุนแรงทางตรง (Direct Violence) หมายถึง ความรุนแรงระหว่างบุคคลกับบุคคล ซึ่งมีผู้กระทำและผู้ถูกกระทำอย่างชัดเจน เช่น การฆ่า การทำร้ายกัน ซึ่งอาจมาในรูปของสงคราม อาชญากรรม การวิวาท การคุกคาม และการบังคับ เป็นต้น (พระไพศาล วิสาโล, 2550, น. 24-25)

เมื่อเวียดนามอยู่ท่ามกลางภาวะสงคราม ท่านก็ให้ความสำคัญกับการฝึกอบรมคนรุ่นใหม่ให้มีความรู้ ความเข้าใจในพระพุทธศาสนา รวมทั้งตระหนักถึงความสำคัญของการทำงานเพื่อสังคมและช่วยเหลือผู้คน โดยผ่านการสอนแนวคิดทางพระพุทธศาสนา และการปฏิบัติธรรมที่ไม่แยกขาดกับการใช้ชีวิตประจำวันและการทำงานเพื่อสังคม เช่น การก่อตั้งโรงเรียนเยาวชนเพื่อการบริการสังคม (The School of Youth for Social Service) ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งในการฝึกฝนนักเรียนซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ให้มีจิตใจที่เสียสละและมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม รวมทั้งมีความรักต่อเพื่อนมนุษย์ และประเทศชาติ มุ่งอุทิศตนเพื่อช่วยเหลือ เยียวยา ประชาชนที่ประสบภัยสงคราม และพัฒนาชุมชนท้องถิ่นและความเป็นอยู่ของชาวชนบทให้ดีขึ้น การทำงานท่ามกลางความรุนแรงและสงครามนั้น ดิซ นัท ฮันห์ ได้สอนให้นักเรียนดำรงมั่นในเมตตาธรรม และฝึกเตรียมตัวตายโดยไม่มีความเกลียดชัง สามารถให้อภัย และสามารถรักษาความสงบ สันติในจิตใจได้เสมอ โดยตระหนักว่า มนุษย์มิใช่ศัตรู แต่ศัตรูที่แท้จริงคือกิเลส หรืออกุศลมูลในจิตใจนั่นเอง (ดิซ นัท ฮันห์, 2543, น. 23-25)

นอกจากนี้ ท่านได้ก่อตั้ง “คณะเทียบหิน” (Order of Interbeing) เพื่อสร้างคนรุ่นใหม่ขึ้นมาเพื่อเป็นคณะทำงานเพื่อสังคม โดยประยุกต์พระพุทธศาสนาเข้ากับวิถีชีวิตและการทำงาน โดยสมาชิกของคณะเทียบหินจะต้องปฏิบัติตามหลักของศีล ๑๔ ข้อ ซึ่งเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและการทำงานเพื่อพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นทั้งในทางพฤติกรรมและทางจิตใจ รวมไปถึงการตระหนักในความรับผิดชอบต่อผู้อื่นและสังคม โดย ดิซ นัท ฮันห์ จะสอนและปลูกฝังคุณธรรมรวมทั้งอุดมคติของพระโพธิสัตว์ โดยการให้สมาชิกได้สัมผัสกับความทุกข์ยากของผู้อื่น (ดิซ นัท ฮันห์, 2537, น. 85-87)

การที่ ดิซ นัท ฮันห์ มีข้อเสนอเพื่อปรับปรุงพระพุทธศาสนาในเวียดนามนั้น ถือเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการนำพระพุทธศาสนาและชาวพุทธเข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟูและพัฒนาประเทศเวียดนามให้เป็นไปอย่างสันติวิธีโดยเฉพาะในระหว่างวิกฤตของสงคราม โดยการประยุกต์หลักการในพระพุทธศาสนาเพื่อสร้างคุณธรรมภายในให้เกิดแก่ผู้ทำงานด้านสันติภาพและขับเคลื่อนออกมาเป็นการทำงานเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเมตตา

5.1.2 การพัฒนาสังคม

ดิช นัท ฮันท์ ได้ก่อตั้งโรงเรียนเยาวชนเพื่อการบริการสังคมขึ้น ด้วยเหตุผลเพื่อช่วยบรรเทาทุกข์อันเกิดจากสงคราม ประกอบกับความล้มเหลวของรัฐบาลในโครงการช่วยเหลือหมู่บ้านในชนบท ซึ่งโรงเรียนให้ความสำคัญกับการบรรเทาทุกข์ภัยอันเกิดจากสงครามอย่างเร่งด่วน ด้วยการวางแผนงานระยะยาวที่สอดคล้องกันกับปัญหาอื่นๆ เช่น ปัญหาอนามัยในชนบทและการสุขภาพ ปัญหาการปรับปรุงเทคนิคในการเกษตรกรรม และปัญหาการไม่รู้หนังสือ โดยโรงเรียนได้ฝึกฝนให้นักเรียนสามารถช่วยเหลือชาวบ้านให้รู้จักประยุกต์เอาวิธีการพัฒนาชนบทแผนใหม่มาใช้ เพื่อยกระดับชีวิตของคนในหมู่บ้าน รวมทั้งสร้างให้เกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างผู้ปฏิบัติงานซึ่งสมัครเข้ามาปฏิบัติภารกิจและชาวบ้านผู้ได้รับคุณประโยชน์ซึ่งปรารถนาจะปรับปรุงและพัฒนาตนเอง นอกจากนี้ คณะกรรมการชาวพุทธเพื่อสันติภาพที่ทำงานเคลื่อนไหวอยู่นอกประเทศเวียดนาม ซึ่งนำโดยดิช นัท ฮันท์ และองค์กรชาวพุทธและคณะทำงานเพื่อสันติภาพและการพัฒนาที่ดำเนินงานอยู่ในประเทศเวียดนาม ได้ร่วมมือกันขยายงานเป็นเครือข่ายที่ทำงานเพื่อสันติภาพและพัฒนาสังคมในเวียดนามผ่านโครงการต่างๆ ที่มีความหลากหลายท่ามกลางบรรยากาศของสงครามและความขัดแย้งอย่างเข้มข้น ในรูปแบบของการเผยแพร่ข้อมูลและข่าวสารไปยังองค์กรหรือกลุ่มคนต่างๆ ในนานาประเทศ เพื่อได้รับทราบถึงสถานการณ์ในเวียดนาม เพื่อนำไปสู่การให้ความสนับสนุนและช่วยเหลือต่อไป

5.1.3 การช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม

ดิช นัท ฮันท์ ให้ความสำคัญกับการช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม เพื่อช่วยเยียวยาผู้ที่ประสบความทุกข์จากภัยสงครามและความยุติธรรมต่างๆ ท่านได้สอนให้คณะอาสาสมัครและลูกศิษย์มีสติมั่นคงในระหว่างการทำงาน ทำการช่วยเหลือผู้ประสบภัยพร้อมกับพิจารณาความทุกข์ของพวกเขาเหล่านั้น โดยทำการเจริญมรณสติไปด้วย โดยท่านได้กระทำตนเป็นแบบอย่างแก่คณะทำงานและลูกศิษย์ให้เห็นว่า แม้ท่านจะเจ็บป่วยแต่ก็ยังคงทำงานต่อไปอย่างมีสติและเสียสละ (ภิกษุณีเจิ้งคอม, 2541, น. 95-107)

ดิช นัท อันห์ ยังริเริ่มให้มีโครงการช่วยเหลือเด็กกำพร้าและยากจนในเวียดนาม เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากภัยสงคราม ซึ่งวิธีการของท่านก็คือ การรวบรวมข้อมูลของเด็กกำพร้าเท่าที่จะหาได้และทำการแปลเป็นภาษาต่างๆ และเผยแพร่ข้อมูลออกไปเพื่อหาผู้บริจาคที่ต้องการช่วยเหลือเด็กๆ จากทั่วยุโรป ผ่านคณะกรรมการที่อยู่ในประเทศนั้นๆ (ภิกษุณีเจิงคอม, 2541, น. 265-277) ซึ่งเป็นเรื่องของการขอความช่วยเหลือในเชิงมนุษยธรรมผ่านการกระตุ้นเมตตาธรรมจากการได้รับรู้และสัมผัสถึงความทุกข์ของเด็กๆ เหล่านั้นจากข้อมูลที่ได้รับนั่นเอง

นอกจากนี้ ยังมีการช่วยเหลือผู้ลี้ภัยชาวเวียดนาม โดยเริ่มต้นจากการเจรจาเพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องอนุญาตรับผู้ลี้ภัยชาวเวียดนามในประเทศนั้นๆ เพิ่มขึ้น รวมทั้งบอกเล่าความจริงผ่านผู้นำทั้งทางการเมืองและศาสนาระดับโลก รวมทั้งสื่อมวลชน โดยท่านได้อธิบายถึงชะตากรรมและความทุกข์ของผู้ลี้ภัย รวมทั้งเรียกร้องให้สหรัฐอเมริกามีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อผู้ลี้ภัยเหล่านี้ด้วย อันแสดงให้เห็นว่า ดิช นัท อันห์ มุ่งเน้นไปที่การเรียกร้องสำนึกและความรับผิดชอบจากผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การช่วยเหลือ ซึ่งในวิธีที่คล้ายกันนี้ ยังได้ใช้ในการดำเนินการช่วยเหลือนักโทษทางการเมืองและต่อต้านการละเมิดสิทธิมนุษยชนในเวียดนามอีกด้วย (ภิกษุณีเจิงคอม, 2541, น. 303-326)

5.1.4 การแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม

ดิช นัท อันห์ นั้น มีทรรศนะว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมมีจุดเริ่มต้นมาจากความทะยานอยากอันเกินพอดีและความไม่รู้ของมนุษย์ ดังนั้นมนุษย์ควรตระหนักในเรื่องนี้และร่วมมือกันรับผิดชอบที่จะเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมในโลกนี้ให้ดีขึ้นด้วยความรัก และปฏิบัติออกมาเป็นการกระทำ เช่น การลดการใช้รถยนต์เพียงหนึ่งวันในหนึ่งเดือน ซึ่งข้อเสนอดังกล่าวมีจุดเริ่มต้นจากสถานปฏิบัติธรรมสวนกวาง (Deer Park Monastery) ที่รัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา อันเป็นสาขาหนึ่งของหมู่บ้านพลัม ซึ่งงดใช้รถยนต์ทุกวันอังคารคืออาทิตย์ละวัน ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงการตระหนักในการบริโภคพลังงานของเรา และเพื่อลดการใช้พลังงานอย่างมีสติเพื่อช่วยลดภาวะโลกร้อนและสามารถเยียวยาโลกได้ รวมทั้งยังมีการใช้พลังงานแสงอาทิตย์แทนพลังงานไฟฟ้าในสถานปฏิบัติธรรมสวนกวางใน พ.ศ.2550 เป็นต้น

5.1.5 การแก้ปัญหาในยุครบิโคนิยมด้วยข้อบรมสติ 5 ประการ

ดิช นัท ฮันท์ ได้เสนอข้อบรมสติ 5 ประการ ซึ่งเป็นการนำหลักศีล 5 มาตีความและประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัย ชัดเจนเป็นรูปธรรมโดยอธิบายทั้งในส่วนการละเว้นและแนะนำในส่วนที่พึงกระทำอันเป็นคุณธรรมเชิงบวก โดยเฉพาะข้อปฏิบัติที่เหมาะสมกับยุคของลัทธิบริโคนิยมเพื่อเป็นแนวทางให้การดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบันเป็นไปอย่างมีสติ ไม่ให้เป็นไปเพื่อการเบียดเบียนทั้งตนเอง ผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม สามารถดำรงชีวิตอย่างรู้เท่าทัน เลือกบริโศคแต่สิ่งที่ดีงามและเป็นไปอย่างเหมาะสม รวมทั้งยังเป็นแนวทางในการใช้ชีวิตที่ดีงามและช่วยเหลือเกื้อกูลกันอันจะนำไปสู่สันติภาพในสังคมอีกด้วย

5.2 การแก้ปัญหาความรุนแรงทางตรง (Direct Violence)

5.2.1 การปฏิบัติภาวนาเพื่อสร้างความตระหนักรู้และความเข้าใจต่อปัญหาสงคราม ความขัดแย้ง และความรุนแรง

ดิช นัท ฮันท์ แสดงพรรณนาไว้อย่างชัดเจนว่า สงครามจะป้องกันได้ก็ด้วยการที่ผู้คนสร้างสันติภาพขึ้นมาในจิตใจและความคิด และไม่แก้ปัญหาความขัดแย้งโดยใช้ความรุนแรงใดๆ เราจึงต้องเจริญสติ สร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในจิตใจ พิจารณาธรรมชาติที่แท้จริงของสงคราม และมีส่วนร่วมในการรณรงค์หรือกิจกรรมเพื่อปลุกประชาชนและสังคมให้ตื่นขึ้น เพื่อต่อต้านสงครามและการใช้ความรุนแรงไม่ให้เกิดขึ้นอีก รวมทั้งเริ่มการให้การศึกษาเกี่ยวกับสันติให้เกิดขึ้น

โดยท่านชี้ให้เห็นว่า แม้สงครามเวียดนามได้สิ้นสุดลง แต่ปัจจุบันสถานการณ์ในที่อื่นๆ ของโลกก็ยังคงมีการแบ่งเป็นฝักฝ่าย และประชาชนมีการยึดมั่นอยู่กับฝ่ายหนึ่งและอุดมการณ์หนึ่งอย่างสิ้นเชิง ดังนั้น เพื่อที่จะเข้าใจความทุกข์ยากและความกลัวของประชาชนผู้อยู่ท่ามกลางสงคราม ความขัดแย้ง และความรุนแรง ดิช นัท ฮันท์ แนะนำว่า เราควรเริ่มจากตัวเราเอง โดยฝึกภาวนาเพื่อเป็นหนึ่งเดียวกับคนเหล่านั้น ซึ่งการกระทำเช่นนั้นย่อมล่อแหลมและอันตราย เพราะจะถูกระแวงจากคู่ขัดแย้งทั้ง 2 ฝ่าย เนื่องจากการประสานรอยร้าวคือการทำความเข้าใจทั้งสองฝ่าย เพื่อบอกความทุกข์ยากและเดือดร้อนของฝ่ายหนึ่งให้กับอีกฝ่ายหนึ่งได้รับรู้ และนำทางไปสู่การ

เข้าใจและเห็นใจซึ่งกันและกันอันเป็นต้นทางแห่งสันติภาพ สำหรับการฝึกภาวนาเพื่อให้เข้าถึงความเป็นหนึ่งเดียวกัน เพื่อนำไปสู่การไม่แบ่งแยกนั้น สามารถทำได้ โดยการกำหนดลมหายใจ เจริญสติ และทำความรู้สึกเหมือนกับเราเป็นคนของฝ่ายนั้นๆ โดยน้อมใจไปรับรู้ถึงความรู้สึกของพวกเขา เช่น ความทุกข์ ความหวัง ความกลัว เป็นต้น เมื่อปฏิบัติได้เช่นนี้ จะทำให้เกิดความเข้าใจ ความรัก ปราศจากความอาฆาตมาดร้าย ซึ่งเป็นต้นทางของสันติภาพแล้ว (ดิช นัท ฮันห์, 2537, น. 70-72)

5.2.2 การเผยแพร่งานเขียนเพื่อส่งเสริมสันติภาพ

ดิช นัท ฮันห์ ให้ความสนใจและความสำคัญกับการเขียนหนังสือที่ส่งเสริมการสร้างสันติภาพ รวมทั้งการแปลและการเผยแพร่งานเขียนในลักษณะต่างๆ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง เช่น ในช่วงที่เกิดสงครามเวียดนามนั้น ท่านได้เขียนและเผยแพร่งานเขียนเรื่อง *ดอกบัวกลางเปลวเพลิง* (Vietnam: *Lotus in a Sea of Fire*), “อย่าลืมผู้ที่กำลังเป็นทุกข์”, “บทสนทนา: กุญแจสู่สันติภาพในเวียดนาม” และ “ขอให้เราภาวนาเพื่อที่นกแห่งสันติภาพจะกลับมา” ซึ่งหนังสือเรื่อง “อย่าลืมผู้ที่กำลังเป็นทุกข์” เป็นจดหมายที่ ดิช นัท ฮันห์ เขียนถึงคนที่อาศัยอยู่ในเมืองหลวง โดยขอรับรองพวกเขาว่าอย่าลืมชาวชนบทซึ่งกำลังได้รับความทุกข์จากสงคราม ทั้งนี้เพราะท่าน ดิช นัท ฮันห์ ต้องการที่จะปลุกจิตสำนึกของประชาชนให้หันมาใส่ใจและให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย และสำหรับหนังสือ “ดอกบัวกลางเปลวเพลิง” เป็นการบอกเล่าให้ทราบถึงประวัติพระพุทธศาสนาในเวียดนาม สถานการณ์สงครามและความขัดแย้งของเวียดนามรวมทั้งความสูญเสียที่เกิดขึ้น และแนวทางในการสร้างสันติภาพและยุติสงคราม ซึ่งหนังสือเหล่านี้ได้แพร่หลายในกลุ่มชนชั้นปัญญาชนและกระจายต่อไปทั้งในเวียดนามและนอกประเทศ เพื่กระตุ้นให้ผู้คนหันมาใส่ใจในการสร้างสันติภาพให้เกิดมีในเวียดนามนั่นเอง รวมทั้งได้ทำการแปลเป็นภาษาต่างๆ และเผยแพร่หนังสือดังกล่าวและอีกหลายๆ เล่มในปัจจุบันไปทั่วโลก

5.2.3 การแสดงออกอย่างสันติวิธีเพื่อต่อต้านสงคราม ความขัดแย้ง

และความรุนแรงต่างๆ

สำหรับแนวทางในการแก้ปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงนั้น ดิซ นัท ฮันห์ ได้นำเสนอไว้หลายแนวทาง โดยอยู่บนพื้นฐานของสันติวิธี ซึ่งมีหลักการที่สำคัญ คือ การใช้ความรุนแรง การใช้วาจาแห่งรักและการฟังอย่างลึกซึ้งเพื่อให้เกิดความเข้าใจต่อผู้อื่นหรือแม้แต่คู่กรณี โดยในการฝึกปฏิบัติ ต้องอยู่บนพื้นฐานของการมองเห็นความเป็นอยู่ระหว่างกัน (Interbeing) หรือมองตนเองกับผู้อื่นหรือสิ่งอื่นๆ ว่าต่างมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ไม่แบ่งแยกแตกต่างจากกัน ดังเช่น ในเหตุการณ์ที่มีการลิดรอนสิทธิของชาวพุทธภายใต้รัฐบาลของประธานาธิบดีโง ดินห์ เจียม นั้น ดิซ นัท ฮันห์ ได้แปลรายงานการละเมิดสิทธิมนุษยชนซึ่งได้รับจากเวียดนามเป็นภาษาอังกฤษ และทำเป็นเอกสารเพื่อเสนอต่อสหประชาชาติ

ในเหตุการณ์ครั้งนั้น ดิซ นัท ฮันห์ ได้อดอาหารและภาวนาที่วัดแห่งหนึ่งในนิวยอร์กเพื่อสร้างความเชื่อมโยงทางจิตใจให้ได้สัมผัสความทุกข์ยากของชาวเวียดนาม ซึ่งวิธีการของท่านเป็นไปในลักษณะของการเปิดเผยความจริงเพื่อกระตุ้นให้องค์กรนานาชาติและชาวโลกได้สนใจและรับรู้ถึงความทุกข์ของชาวเวียดนามและความไม่เป็นธรรม และเกิดจิตสำนึกในด้านมนุษยธรรมอันนำไปสู่การเข้าไปตรวจสอบและช่วยเหลือ นอกจากนี้วิธีการหนึ่งที่ท่านนิยมใช้ ก็คือการใช้วรรณกรรมและศิลปะในรูปของงานเขียน บทกวี และบทภาวนา เพื่อสะท้อนถึงความจริงที่เกิดขึ้น (ภิกษุณี เจริญคอม, 2541, น. 53-70)

นอกจากนี้ ดิซ นัท ฮันห์ ยังมีทรรศนะว่า สันติวิธีที่แท้จริงต้องขับเคลื่อนด้วยความรัก (Love in Action) มิใช่ความเกลียดหรือความโกรธ ถือเป็นการต่อสู้เชิงจิตวิญญาณ โดยทุกการกระทำเพื่อสันติภาพ อันเป็นปฏิบัติการไร้ความรุนแรงที่ไม่มีวิธีหรือรูปแบบที่ตายตัว แต่ต้องอาศัยความตื่นตัวและความสร้างสรรค์ก็จะรู้เองว่าสิ่งใดควรทำหรือไม่ควรทำ และมีความกล้าหาญพอที่จะท้าทายกับความรุนแรงด้วยแรงขับเคลื่อนของความรัก และปฏิเสธการใช้ความรุนแรงโดยเด็ดขาดนั่นเอง (Thich Nhat Hanh, 1993, p. 39-47)

ตัวอย่างเช่น กรณีปัญหาการก่อการร้าย ไม่สามารถหยุดได้ด้วยการใช้กำลัง หรือความรุนแรง อันเป็นผลมาจากการมีทรรศนะแบบแบ่งแยก (dualistic view) แต่สามารถหยุดยั้งหรือแก้ปัญหาได้ด้วยการรับฟังอย่างลึกซึ้งด้วยความกรุณาและการใช้วาจาแห่งรักด้วยวิถีทางแห่งความสันติ เพื่อถ่ายทอดความเห็นผิดของผู้กระทำ ซึ่งเป็นรากฐานของความเกลียดชังและความรุนแรง เช่น ในเหตุการณ์การก่อการร้าย ในวันที่ 11 กันยายน พ.ศ.2544 ที่ตึกเวิลด์เทรดเซนเตอร์ กรุงนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา ในวันรุ่งขึ้น ดิซ นัท ฮันท์ จัดแสดงปาฐกถาธรรมที่โบสถ์ริเวอร์ไซด์ (Riverside Church) ที่กรุงนิวยอร์ก และที่เมืองเบิร์กลีย์ รัฐแคลิฟอร์เนีย รวมทั้งให้สัมภาษณ์ต่อสื่อระดับสากล (หิมพรรณ รักแต่งาม, 2550, น. 90) โดยท่านได้เสนอแนวทางการแก้ปัญหาการก่อการร้าย และเยียวยาผลกระทบจากการก่อการร้าย โดยใช้แนวทางของหลักธรรม “อริยสัจ 4” มาประยุกต์ นั่นคือ การสืบสาวหาสาเหตุและแก้ที่รากเหง้าของปัญหา รวมทั้งเสนอว่า รัฐบาลควรจัดให้มี “บัณฑิตยสภา” (A Council of Sages) เพื่อฟังเสียงของประชาชนชาวอเมริกันผู้ตกเป็นเหยื่อของความแบ่งแยก ถูกเอาเปรียบ ตลอดจนความอยุติธรรมในสังคม เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจในความทุกข์นั้นและสามารถหาทางแก้ปัญหาอย่างถูกต้องและชอบธรรม

สำหรับประเด็นในเรื่องการแก้ปัญหาความขัดแย้งนั้น ดิซ นัท ฮันท์ ได้เสนอวิธีการไว้หลายรูปแบบด้วยกัน เช่น วิธีการสมานฉันท์ไมตรีเพื่อสลายความเป็นศัตรู และการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกันโดยเริ่มจากการที่บุคคลมีสติในการดำรงชีวิต กระทำสิ่งที่จะไม่ทำร้ายคนอื่น แต่เมื่อผิดพลาดไปแล้วก็รู้จักที่จะยอมรับและขอโทษด้วยความจริงใจและแก้ไข รวมทั้งเปลี่ยนแปลงตนเองให้ดีขึ้นด้วยการแสดงออก จนบุคคลอื่นได้เห็นการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีนั้นก็จะนำไปสู่การยอมรับและให้อภัย โดยอยู่บนพื้นฐานการมีความเมตตากรุณาต่อกัน (ดิซ นัท ฮันท์, 2545, น. 121-123)

กล่าวได้ว่า สันติวิธีของดิซ นัท ฮันท์ มีหลักการร่วมกันอยู่ที่เป็นการประยุกต์หลักการเจริญสติและการพิจารณาอย่างลึกซึ้งหรือ “โยนิโสมนสิการ” ในสัจธรรมของ “ปฏิจจภาวะ” เพื่อหยั่งเห็นถึงการเป็นอยู่หรือสัมพันธ์ซึ่งกันและกันของสรรพสิ่งอย่างไม่แบ่งแยก ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น เพื่อน้อมนำให้เกิดความเมตตา ความเข้าใจ และ

การให้อภัยกัน โดยปราศจากอคติ เข้ามาใช้ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งเพื่อนำไปสู่การสมานฉันท์และอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขนั่นเอง

5.2.4 การเดินทางเพื่อแสดงปาฐกถาหรือการรุดงค์เพื่อสันติภาพ

ดิช นัท ฮันท์ ได้ขับเคลื่อนงานด้านสันติภาพเชิงรุกในอีกรูปแบบหนึ่ง คือการเดินทางไปยังนานาประเทศด้วยตนเองเพื่อบอกกล่าวความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในเวียดนามและเรียกร้องสันติภาพรวมทั้งขอการสนับสนุนเพื่อผลักดันให้เกิดการยุติสงครามในเวียดนาม หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “การรุดงค์เพื่อสันติภาพ” ซึ่งในการเดินทางไปในหลายครั้งท่านได้เข้าพบผู้นำของรัฐบาล นักการเมือง ผู้นำองค์กรระหว่างประเทศ เช่นองค์กรสหประชาชาติ ผู้นำทางศาสนา หรือนักกิจกรรมทางสังคมที่สำคัญ เพื่อมุ่งหวังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระยะเฉพาะหน้าต่อปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น และได้รับความร่วมมือจากบุคคลเหล่านั้น (ภิกษุณีเจิงคอม, 2541, น. 241-261)

5.2.5 การสื่อสารถึงผู้นำประเทศ

กิจกรรมและการทำงานเพื่อสันติภาพในลักษณะของการเดินทางไปแสดงปาฐกถายังนานาประเทศ ในหลายๆ ครั้ง ดิช นัท ฮันท์ จะสื่อสารกับนักการเมืองและผู้นำทางศาสนาระดับประเทศ เพื่อมุ่งหวังให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระยะเฉพาะหน้าต่อปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น และได้รับความร่วมมือจากบุคคลเหล่านั้น โดยนักการเมืองที่ท่านมีความคิดเห็นว่าจะผิดจริยธรรมที่สุด ก็คือ สมาชิกสภาองเกรส รวมไปถึงประธานาธิบดีด้วย (หิมพรรณ รักแตงาม, 2550, น. 95-96) เช่น ในเดือนสิงหาคม พ.ศ.2549 ดิช นัท ฮันท์ เขียนจดหมายถึงประธานาธิบดี จอร์จ ดับเบิลยู บุช จูเนียร์ (George W. Bush, Jr.) เพื่อสร้างความเข้าใจว่าการทำสงครามและใช้ความรุนแรงในการตอบโต้เหตุการณ์ก่อการร้ายที่ตึกเวิลด์เทรดเซ็นเตอร์ ในนิวยอร์ก หรือ 911 จะยิ่งก่อให้เกิดการทำลายล้างและความหายนะ โดยชี้ให้เห็นว่า คนที่เราคิดว่าเป็นศัตรูแท้จริงก็คือพี่น้องของเราเองที่พระเจ้าทรงบอกไว้ ขอเพียงแค่เราตื่นรู้ ส่วนคนที่ทำร้ายเราก็เพราะความโกรธ ความเข้าใจผิด และความแบ่งแยกนั่นเอง รวมทั้งแนะนำว่าด้วยการฟังด้วยความกรุณาและการใช้คำพูดอันอ่อนโยนเท่านั้นจึงจะช่วยให้ระงับความคิดเห็นที่ผิดที่เป็นรากฐานของความเกลียดและความรุนแรงได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าดิช

นัท อันท์ ไม่เหมือนผู้นำทางจิตวิญญาณโดยทั่วไปที่เน้นสื่อสารผ่านคำสอน แต่ท่านใช้วิธีลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือ “Peace in Action” ซึ่งจะต้องเป็นไปอย่างสันติวิธีคือปราศจากการใช้ความรุนแรงทุกรูปแบบนั่นเอง

5.2.6 การสร้างชุมชนแห่งสันติภาพและการเผยแพร่แนวคิดเชิงสันติภาพ

ดิช นัท อันท์ ได้ก่อตั้ง “หมู่บ้านพลัม” ขึ้นเพื่อเป็นชุมชนแห่งสันติภาพในหลายๆ แห่งทั่วโลก โดยการทำงานของท่านจะเน้นการสอนการเจริญสติ ศึกษาและปฏิบัติธรรมเพื่อสร้างสันติภาพหรือสันติภาวะในจิตใจให้เกิดขึ้นผ่านกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ รวมทั้งสอดแทรกกิจกรรมที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมสำหรับชาวเวียดนามแก่ชาวเวียดนามพลัดถิ่น เพื่อเป็นอุบายให้ชาวเวียดนามที่อยู่ต่างแดนได้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และรักในแผ่นดินของบรรพบุรุษ นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมที่ปลูกฝังและสอนให้เด็กๆ ทั้งชาวตะวันตกและชาวเวียดนามได้รู้สึกถึงความเชื่อมโยงกับผู้ทุกข์ยาก มองเห็นความเป็นอยู่ระหว่างกัน (Interbeing) เป็นการบ่มเพาะความเมตตาในจิตใจ และเรียนรู้ในเรื่องการให้ และนอกจากนี้ หมู่บ้านพลัมยังพัฒนากลายเป็นสังฆะที่มีพุทธบริษัททั้ง 4 มาปฏิบัติธรรมร่วมกัน รวมทั้งเปิดรับผู้ที่สนใจจากภายนอกมาร่วมเรียนรู้พระพุทธศาสนาในแบบใหม่และฝึกเจริญสติผ่านการภาวนาในรูปแบบต่างๆ เพื่อช่วยให้เด็กและผู้ใหญ่สามารถก่อเกิดสันติภาวะภายในและขยายออกไปสู่สังคมภายนอก และด้วยการอบรมในลักษณะดังกล่าวจึงทำให้เกิดชุมชนเล็กๆ ตามเมืองต่างๆ หลายร้อยแห่งทั่วโลก หันมาสนใจและปฏิบัติธรรมและเจริญสติตามแนวทางของท่าน รวมทั้งก่อตั้งเป็นสังฆะ และมีหมู่บ้านพลัมเกิดขึ้นที่ประเทศต่างๆ

นอกจากนี้ ยังมีการเผยแพร่คำสอนของดิช นัท อันท์ และแนวการปฏิบัติของหมู่บ้านพลัมผ่านสื่อต่างๆ เช่น การพิมพ์หนังสือและปาฐกถาธรรมของดิช นัท อันท์ เป็นภาษาต่างๆ รวมทั้งยังมีวารสารของหมู่บ้านพลัม สื่อมัลติมีเดียของดิช นัท อันท์ และกิจกรรมของหมู่บ้านพลัม รวมไปถึงการจัดทำเว็บไซต์ของหมู่บ้านพลัม และสังฆะต่างๆ รวมทั้งการมีเครือข่ายทางสังคม หรือ social network เช่น Facebook อีกด้วย ซึ่งถือเป็นวิธีการการเผยแพร่ในยุคสมัยใหม่ เพื่อให้เข้าถึงคนรุ่นใหม่และคนในพื้นที่ต่างๆ ของโลกมากขึ้นนั่นเอง

6. รูปแบบการสร้างสันติภาพของติช นัท ฮันห์

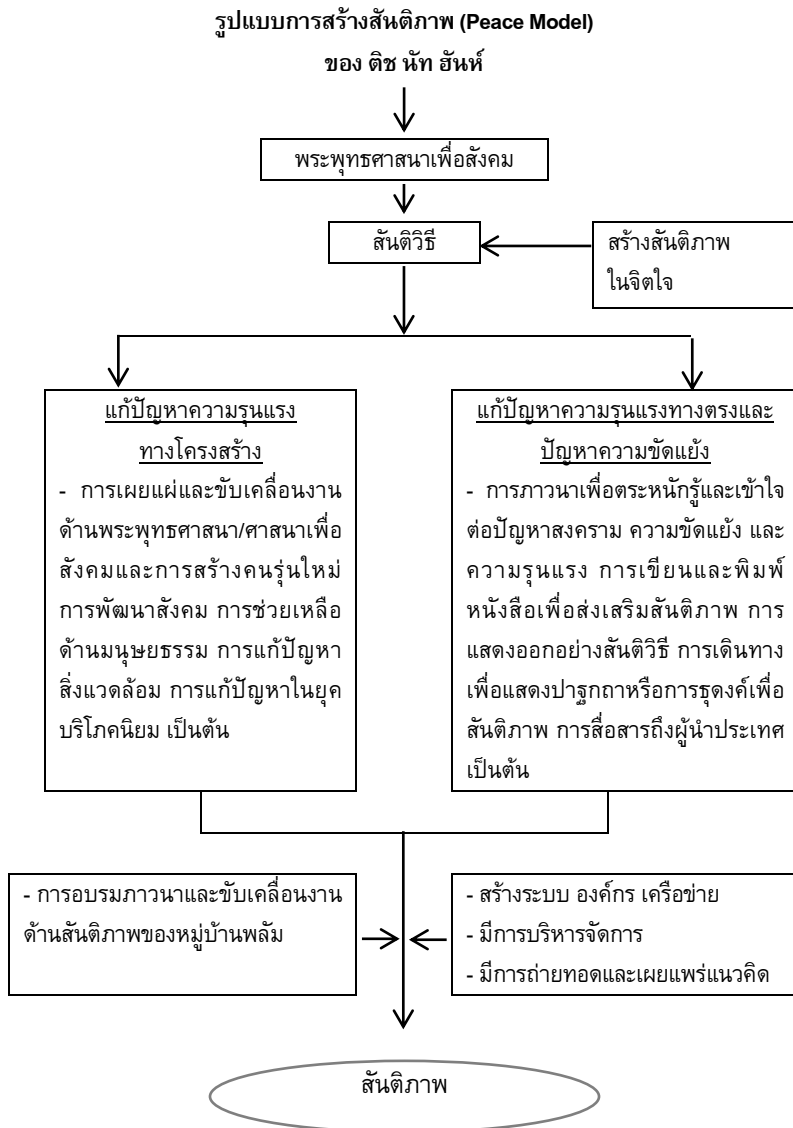
(Thich Nhat Hanh's Peace Model)

จากการได้ศึกษารูปแบบหรือวิธีในการดำเนินงานเพื่อสันติภาพของติช นัท ฮันห์ โดยแบ่งตามลักษณะการแก้ปัญหาความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับสันติภาพ ทำให้ทราบว่า ติช นัท ฮันห์ให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาทั้งปัญหาความรุนแรงทางโครงสร้างและความรุนแรงทางตรงที่เกี่ยวข้องกับสันติภาพ โดยการแก้ปัญหาความรุนแรงทางโครงสร้างนั้นจะเป็นลักษณะของการแก้ปัญหาสังคมทั้งจากโครงสร้างทางสังคมเองและจากผลกระทบจากสงครามและความอยุติธรรมต่างๆ เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาการถูกกลืนสิทธิและได้รับความไม่เป็นธรรมต่างๆ ปัญหาสิ่งแวดล้อม หรือปัญหาอันกระทบต่อความเป็นอยู่อันสงบสุขของมนุษย์และสังคมโดยรวม ซึ่งรูปแบบหรือวิธีการในการดำเนินงานเพื่อสันติภาพของติช นัท ฮันห์ ในส่วนของการแก้ปัญหาความรุนแรงทางโครงสร้าง ได้แก่ การเผยแผ่และขับเคลื่อนงานด้านพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมและการสร้างคนรุ่นใหม่เพื่อพัฒนาสังคม งานด้านการพัฒนาสังคม การช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม การแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม การแก้ปัญหา ในยุคบริโภคนิยมด้วยข้อบรมสติ 5 ประการ เป็นต้น

สำหรับการแก้ปัญหาความรุนแรงทางตรงนั้นเป็นลักษณะของการแก้ปัญหาที่มุ่งเน้นไปที่การต่อต้านหรือไม่สนับสนุนสงครามและการใช้ความรุนแรง รวมทั้งความขัดแย้งที่นำไปสู่ความรุนแรง ได้แก่ การสร้างสันติภาพในจิตใจและการภาวนาเพื่อแก้ปัญหาสงคราม ความขัดแย้ง และความรุนแรง การเขียนและพิมพ์หนังสือเพื่อส่งเสริมสันติภาพ การแสดงออกอย่างสันติวิธีเพื่อต่อต้านสงคราม ความขัดแย้ง และความรุนแรงต่างๆ การเดินทางเพื่อแสดงปาฐกถาหรือการรณรงค์เพื่อสันติภาพ และการสื่อสารถึงผู้นำประเทศ เป็นต้น ซึ่งในการทำงานทั้ง 2 ส่วนนี้จะต้องดำเนินควบคู่กันไปเพื่อให้เกิดสันติภาพอย่างแท้จริงและยั่งยืน

แนวทางการสร้างสันติภาพของติช นัท ฮันห์ที่สรุปไว้ข้างต้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิด “พระพุทธศาสนาเพื่อสังคม” (Engaged Buddhism) ที่เป็นเสมือนอุดมการณ์ในการดำรงชีวิตและการทำงานของท่าน ซึ่งในการทำงานเพื่อสังคมและสันติภาพของ

ดิช นัท ฮันห์ ได้แสดงออกมาอย่างเป็นรูปธรรมโดยไม่แบ่งแยกระหว่างพระพุทธศาสนากับการใช้ชีวิตและการทำงานเพื่อสังคมแต่เป็นการนำพระพุทธศาสนาเข้าไปผูกพันหรือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับสังคมนั่นเอง ซึ่งแนวคิดนี้เป็นเอกลักษณ์หนึ่งที่สำคัญยิ่งต่อการทำงานเพื่อสร้างสันติภาพของท่าน นอกจากนี้ในการดำเนินกิจกรรมและการทำงานเพื่อสันติภาพดังกล่าว ท่านได้ดำเนินการอย่างเป็นระบบ มีการจัดตั้งเป็นองค์กร ในรูปแบบมหาวิทยาลัย โรงเรียน หรือคณะกรรมการต่างๆ รวมทั้งมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ และยังมีการสร้างเครือข่ายของคณะผู้ทำงานในรูปของอาสาสมัครทั้งในประเทศเวียดนามและในประเทศตะวันตก จนเกิดเป็นกิจกรรมรณรงค์เพื่อสันติภาพในลักษณะต่างๆ ที่หลากหลาย และท่านยังให้ความสำคัญกับการถ่ายทอดและเผยแพร่แนวคิดและกิจกรรมต่างๆ เช่น การแถลงข่าว หรือการเดินทางไปแสดงปาฐกถาในประเทศต่างๆ เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจถึงสถานการณ์ของเวียดนามและเกิดความร่วมมือเป็นเครือข่ายจากผู้คนในหลายประเทศเพื่อช่วยเหลือและสร้างสันติภาพในเวียดนามด้วย เป็นต้น ซึ่งแนวทางโดยภาพรวมในการสร้างสันติภาพของดิช นัท ฮันห์ โดยวิเคราะห์จากกิจกรรมและการทำงานเพื่อสันติภาพของท่านข้างต้นสามารถสรุปเป็นแผนภูมิหรือ Model ได้ดังนี้

7. บทสรุป

จากการที่ได้ศึกษาแนวทางการสร้างสันติภาพในทศวรรษของดิช นัท ฮันท์ รวมไปถึงกิจกรรมและการทำงานเพื่อสันติภาพของท่าน ทำให้พบว่า ดิช นัท ฮันท์ ได้ทำการประยุกต์และบูรณาการแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเข้ากับศาสตร์ร่วมสมัย เช่น แนวทางสันติวิธี (Peaceful Ways) ในบริบทของสังคมยุคปัจจุบัน จนกระทั่งเกิดเป็นแนวคิดและแนวปฏิบัติที่เรียกว่า “พระพุทธศาสนาเพื่อสังคม” (Engaged Buddhism) เพื่อให้สนองตอบต่อสภาพสังคมปัจจุบันที่มีปัญหาความขัดแย้งและพัฒนาไปเป็น ความรุนแรง จนสูญเสียความสงบสุขหรือสันติภาพในหลายพื้นที่ของโลก โดยเน้นว่า การทำงานเพื่อสันติภาพต้องควบคู่กับการสร้างสันติภาวะในใจเสมอนั่นเอง ซึ่งปฏิเสธ ไม่ได้ว่าแนวทางการสร้างสันติภาพดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยเวลาในการขับเคลื่อน บ่มเพาะและเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้คนเพื่อก่อให้เกิดผลอันเป็นปลายทางแห่ง สันติภาพทั้งในระดับปัจเจกชนและสังคมอย่างยั่งยืน

สำหรับสถานการณ์ความขัดแย้งและความรุนแรงในสังคมโลกยุคปัจจุบัน ผู้เขียนมีความเห็นว่า เกิดจากหลายสาเหตุปัจจัยที่สลับซับซ้อน เช่น การที่คนใน สังคมบางกลุ่มถูกปลูกฝังอุดมการณ์ คำสอน ความเชื่อ หรือเรื่องราวที่นำไปสู่ความ แบ่งแยกและเกลียดชังอย่างฝังลึก จนกระทั่งแสดงออกเป็นการก่อการร้าย หรือการ กระทำอันรุนแรงโดยปราศจากเหตุผลและข้อตกลง ซึ่งในเหตุการณ์ลักษณะนี้ เป็น เรื่องที่น่าพิจารณาว่า แนวทางการสร้างสันติภาพดังกล่าวของดิช นัท ฮันท์ ที่เน้น การสร้างสันติภาพในจิตใจจะสามารถนำมาปรับประยุกต์เพื่อป้องกันและแก้ไขต่อ สถานการณ์ดังกล่าวได้หรือไม่ อย่างไร เพราะถ้าบุคคลที่ก่อการไม่ได้ต้องการสันติภาพ แต่ต้องการบรรลุเป้าหมายในอุดมการณ์ของตน โดยไม่สนใจต่อชีวิตของผู้อื่นหรือ แม้กระทั่งตนเอง การสร้างความตระหนักรู้และเข้าใจดังกล่าวจะได้ผลหรือไม่ และ สถานการณ์เช่นนี้ ผู้ที่ถูกกระทำจะยังสามารถรักษาสันติวิธีไว้ได้ในระดับไหน เพียงใด จึงจะสามารถปกป้องตนเองหรือกลุ่มของตนให้พ้นจากอันตรายได้ ซึ่งประเด็นเหล่านี้ ผู้เขียนเพียงตั้งข้อสังเกตไว้ และคงเป็นเรื่องที่ต้องศึกษาหาแนวทางที่เหมาะสมต่อไป เพื่อรักษาความสงบสุขหรือสันติภาพให้เป็นจริงและยั่งยืนได้อย่างแท้จริง

รายการอ้างอิง

- โคทม อารียา. (2530). ข้อชวนพิจารณาเรื่องสันติภาพ. ใน ประชุมสุข อาชาวำรุง และ ยุพิน พิพิธกุล (บ.ก.), *ประมวลความรู้เรื่องสันติภาพ* (น. 296-297). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดิช นัท อันห์. (2537). *เธอคือคานติ สำน่าแห่งลมหายใจและรอยยิ้ม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). (สันติสุข โสภณสิริ ผู้แปล). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- ดิช นัท อันห์. (2542). *เมตตาภาวนา คำสอนว่าด้วยรัก* (ธรา รินศานต์ ผู้แปล). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- ดิช นัท อันห์. (2543). *เรียกฉันด้วยนามอันแท้จริง* (พิมพ์ครั้งที่ 2). (ร. จันเสน ผู้แปล). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- ดิช นัท อันห์. (2544). *ปาฏิหาริย์แห่งการตื่นอยู่เสมอ* (พิมพ์ครั้งที่ 4). (พระประชา ปสนนธมโม ผู้แปล). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- ดิช นัท อันห์. (2545). *สันติภาพทุกอย่างก้าว* (พิมพ์ครั้งที่ 4). (ประชา หุตานุวัตร และสุภาพร พงศ์พฤกษ์ ผู้แปล). กรุงเทพฯ: ศยาม.
- ดิช นัท อันห์. (2552). *กลับบ้านที่แท้จริง* (รวมปาฐกถา ท่านดิช นัท อันห์ ในประเทศไทย 2550) (สังฆะหมู่บ้านพลัม ประเทศไทย ผู้แปล). กรุงเทพฯ: เลมอนฟาร์มบู๊ต.
- บุญร่วม เทียมจันทร์. (2539). *รวมสงครามสำคัญของโลก*. กรุงเทพฯ: บิ๊กแบงค์.
- ประชุมสุข อาชาวำรุง. (2530). การวิจัยสันติภาพ. ใน ประชุมสุข อาชาวำรุง และ ยุพิน พิพิธกุล (บ.ก.), *ประมวลความรู้เรื่องสันติภาพ* (น. 115-116). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประเวศ วะสี. (2542, 11 มิถุนายน). คนไทยกับสันติภาพ. *มติชน*, น. 2.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2538). สันติภาพเกิดจากอิสรภาพและความสุข. ใน คณะกรรมการงานวันสันติภาพไทย (บ.ก.), *สู่สันติเสรี: 50 ปีสันติภาพไทย* (น. 22). กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- พระมหาธรรมา ธมฺมทาส (นิธิบุญยากร). (2548). *รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี: ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มน้ำแม่ตาช้าง จ.เชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสนตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.

- พระไพศาล วิสาโล. (2550). *สร้างสันติด้วยมือเรา* (พิมพ์ครั้งที่ ๒). นครปฐม: ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ภิกษุณีเจิงคอม. (2541). *รักที่แท้* (นฤมล ตันตระกูล ผู้แปล). กรุงเทพฯ: มูลนิธิเด็ก.
- ศรีณญ์ นกแก้ว. (2553). ดิษ นัท อันห์ จากเมลิตพอลัม สู่เมลิตพอลัมแห่งสันติบนแผ่นดินไทย. *Secret*, 60(3), น. 33.
- สายสวาท บัจริย. (2549). *ทิศทางนโยบายการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับโลกทัศน์ที่เกี่ยวกับสันติภาพภายในพื้นที่ชายแดนสามจังหวัดภาคใต้*. (วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะครุศาสตร์) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- หิมพรรณ รักแตงาม. (2550). *การศึกษาวิเคราะห์การตีความหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของดิษ นัท อันห์*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- เหวียนคักเหวียน. (2552). *เวียดนาม: ประวัติศาสตร์ฉบับพิสดาร* (เพ็ชรี สุมิตร ผู้แปล). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้า ประเทศไทย.
- Cooley, C. (2011). *Freedom in the name of peace: The story of Thich Nhat Hanh*. Kansas: University of Kansas.
- Powers, J. (2016). *Thich Nhat Hanh*. Canberra: Australian National University Research Publication.
- Svalastoga, K. (1982). *On deadly violence*. New York: Universitetsforlaget; Columbia University.
- Thich Nhat Hanh. (1967). *Vietnam: Lotus in a sea of fire*. New York: Hill and Wang.
- Thich Nhat Hanh. (1993). *Love in action: Wrihting on nonviolent social change*. California: Parallax Press.
- Tjosvold, D. (1991). *The conflict-positive organization: Stimulate diversity and create unity*. Massachusetts: Addison-Wesley.